Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 2 (2026) · “Milliy statistika tizimida yangi bosqich: barqaror rivojlanish maqsadlari, xalqar... DOI: 10.5281/zenodo.24320020

“MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR”

ЗАМОНАВИЙ ШАРОИТДА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТАШҚИ САВДО АЙЛАНМАСИНИНГ СТАТИСТИК ТАҲЛИЛИ

ҲАИТОВА НИГОРА ИЛҲОМОВНА
“Иқтисодий статистика” кафедраси катта ўқитувчиси, PhD.

Аннотация

Мазкур тезисда Ўзбекистон Республикаси ташқи савдо айланмасининг сўнгги йиллардаги ривожланиш тенденциялари статистик ва иқтисодий таҳлил асосида ўрганилган. Тадқиқот жараёнида ташқи савдо ҳажмининг ўсиш динамикаси, экспорт ва импорт таркиби, ташқи савдо баланси, асосий савдо ҳамкорлари ҳамда ташқи савдо самарадорлигига таъсир этувчи иқтисодий омиллар таҳлил қилинган. Таҳлил натижалари ташқи иқтисодий фаолият мамлакат иқтисодий ўсишининг муҳим драйверларидан бирига айланиб бораётганини кўрсатади.

Калит сўзлар: ташқи савдо, экспорт, импорт, статистик таҳлил, ташқи иқтисодий фаолият, иқтисодий ўсиш, савдо баланси.

Кириш

Ҳозирги глобал иқтисодий муносабатлар тизимида ташқи савдо миллий иқтисодиёт ривожланишининг муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Дунё мамлакатлари ўртасидаги иқтисодий интеграция жараёнларининг чуқурлашуви ташқи бозорларда иштирок этиш имкониятларини кенгайтирмоқда. Бундай шароитда ташқи савдо нафақат мамлакатга валюта тушумини таъминлайди, балки миллий ишлаб чиқариш рақобатбардошлигини ошириш, янги технологияларни жалб қилиш ва халқаро иқтисодий муносабатларни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда ташқи иқтисодий муносабатларни эркинлаштириш, экспортни рағбатлантириш, инвестиция муҳитини яхшилаш ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашга қаратилган ислоҳотлар амалга оширилди. Бу жараёнлар ташқи савдо кўрсаткичларининг сезиларли ўсишига олиб келди. Шу нуқтаи назардан ташқи савдо айланмасини статистик таҳлил қилиш илмий ва амалий жиҳатдан долзарб ҳисобланади.

Ўзбекистон ташқи савдосининг умумий динамикаси таҳлили

Сўнгги беш йиллик маълумотлар таҳлили шуни кўрсатадики, Ўзбекистон ташқи савдо айланмаси барқарор ўсиш тенденциясига эга. Агар 2021 йилда мамлакат ташқи савдо айланмаси 42,1 миллиард АҚШ долларини ташкил этган бўлса, 2025 йилга келиб ушбу кўрсаткич 81,2 миллиард долларга етган. Бу қарийб икки баравар ўсишни англатади.

Бундай ижобий динамика, аввало, мамлакатда ташқи иқтисодий муносабатларни либераллаштириш сиёсати, экспорт қилувчи корхоналарни

Published: 05.06.2026

Cite this article: Ҳаитова Нигора Илҳомовна (2026). Замонавий шароитда Ўзбекистон Республикаси ташқи савдо айланмасининг статистик таҳлили. Emro Science and Education, 2(2). https://doi.org/10.5281/zenodo.24320020

© 2026 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

давлат томонидан қўллаб-қувватлаш ва ташқи бозорларга чиқиш имкониятларининг кенгайиши билан изоҳланади. Шу билан бирга, саноат, қишлоқ хўжалиги ва хизматлар соҳасида ишлаб чиқариш ҳажмининг ўсиши ҳам ташқи савдо ҳажмига бевосита таъсир кўрсатган.

2025 йил натижаларига кўра, экспорт ҳажми 33,8 миллиард долларга етган бўлса, импорт ҳажми 47,4 миллиард долларни ташкил этган. Бу мамлакат ташқи иқтисодий алоқаларининг фаоллашаётганини кўрсатади.

Экспорт кўрсаткичларининг статистик таҳлили

Экспорт миллий иқтисодиёт учун стратегик аҳамиятга эга бўлган кўрсаткич ҳисобланади. Чунки экспорт мамлакатга хорижий валюта тушумини таъминлайди ва миллий маҳсулотларнинг халқаро бозордаги рақобатбардошлигини белгилайди.

Таҳлилларга кўра, 2021–2025 йиллар давомида Ўзбекистон экспорти 16,6 миллиард доллардан 33,8 миллиард долларгача ўсган. Бу давр мобайнида экспорт ҳажми икки баравардан ортиқ кўпайган.

Экспорт ўсишига асосан қуйидаги омиллар таъсир кўрсатган:

биринчидан, экспорт қилувчи корхоналарга берилаётган иқтисодий имтиёзлар;

иккинчидан, ташқи бозорларда ўзбек маҳсулотларига талабнинг ортиши;

учинчидан, қайта ишлаш саноатининг ривожланиши;

тўртинчидан, транспорт ва логистика инфратузилмасининг такомиллашиши.

Экспорт таркиби таҳлил қилинганда мамлакатда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, тўқимачилик маҳсулотлари, хизматлар экспорти ва қимматбаҳо металлар асосий улушни ташкил этиши кузатилди. Айниқса, мева-сабзавот маҳсулотлари экспорти ўсиши мамлакат аграр салоҳияти ортиб бораётганини кўрсатади.

Импорт кўрсаткичларининг таҳлили

Импорт мамлакат иқтисодиётининг ривожланиш даражасини ҳам акс эттирувчи муҳим кўрсаткич ҳисобланади. Ўзбекистонда импорт ҳажми ҳам сўнгги йилларда сезиларли ўсган.

2021 йилда импорт ҳажми 25,5 миллиард доллар бўлган бўлса, 2025 йилга келиб 47,4 миллиард долларга етган. Бу тахминан 86 фоиз ўсишни ташкил этади.

Импортнинг ўсишига асосий сабаблар сифатида саноат тармоқларини модернизация қилиш, юқори технологияли ускуналарга эҳтиёжнинг ортиши ва ишлаб чиқариш жараёнларини автоматлаштиришни кўрсатиш мумкин.

Импорт таркиби таҳлил қилинганда асосий улуш машина ва ускуналар, транспорт воситалари, электроника маҳсулотлари, кимё маҳсулотлари ва фармацевтика воситаларига тўғри келиши кузатилади. Бу мамлакат саноатлашиш босқичида эканлигини англатади.

Ташқи савдо баланси таҳлили

Ташқи савдо баланси мамлакат ташқи иқтисодий ҳолатини баҳолашда муҳим аҳамиятга эга. 2025 йил маълумотларига кўра, экспорт ҳажми 33,8 миллиард доллар, импорт ҳажми эса 47,4 миллиард долларни ташкил этган.

Шунга кўра ташқи савдо баланси:

ТВ=33.8−47.4=−13.6ТВ = 33.8 - 47.4 = -13.6ТВ=33.8−47.4=−13.6

Манфий натижа импорт ҳажми экспортдан юқори эканлигини кўрсатади.

Бир қарашда бу салбий ҳолатдек кўриниши мумкин, аммо иқтисодий таҳлил шуни кўрсатадики, импорт таркибида ишлаб чиқариш ускуналари ва технологиялар юқори улушни ташкил этмоқда. Бу эса келажакда ички ишлаб чиқариш қувватларини оширишга хизмат қилиши мумкин.

География таркиб таҳлили

Ўзбекистон ташқи савдо муносабатлари географияси йилдан-йилга кенгайиб бормоқда. Мамлакат дунёнинг 200 дан ортиқ давлатлари билан савдо муносабатларини йўлга қўйган.

Асосий ташқи савдо ҳамкорлари сифатида China, Russia, Kazakhstan, Turkey ва South Korea алоҳида ўрин тутади.

Статистик маълумотларга кўра, Хитой ва Россия билан амалга оширилаётган ташқи савдо умумий ташқи савдо айланмасининг қарийб 37 фоизини ташкил этади. Бу мазкур давлатлар Ўзбекистон ташқи иқтисодиёти учун стратегик аҳамиятга эга эканлигини кўрсатади.

Бироқ ташқи савдонинг маълум давлатларга юқори даражада боғлиқлиги иқтисодий рискларни ҳам келтириб чиқариши мумкин. Шу сабабли ташқи бозорлар географиясини диверсификация қилиш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Ташқи савдо ривожига таъсир этувчи омиллар таҳлили

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, ташқи савдо динамикасига ички ва ташқи иқтисодий омиллар таъсир кўрсатади.

Ички омиллар қаторига саноат ишлаб чиқариши ҳажми, экспорт салоҳияти, давлат қўллаб-қувватлаш сиёсати, солиқ имтиёзлари ва транспорт инфратузилмаси киради.

Ташқи омиллар қаторига эса жаҳон бозоридаги нархлар ўзгариши, халқаро логистика харажатлари, валюта курслари ва геосиёсий жараёнлар таъсир кўрсатади.

Айниқса, жаҳон бозорида энергия ресурслари ва озиқ-овқат маҳсулотлари нархларининг ўзгариши ташқи савдо кўрсаткичларига сезиларли таъсир қилмоқда.

Муаммолар ва ривожланиш истиқболлари

Таҳлил натижалари мамлакат ташқи савдо соҳасида айрим муаммолар мавжудлигини кўрсатди. Жумладан, импорт ҳажмининг юқорилиги, ташқи савдо балансида дефицитнинг сақланиб қолаётганлиги, экспорт маҳсулотлари таркибининг етарлича диверсификация қилинмаганлиги ва ташқи бозорларда рақобатнинг кучайиши шулар жумласидандир.

Келгусида ташқи савдо самарадорлигини ошириш учун юқори қўшилган қийматга эга маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш, янги экспорт бозорларини ўзлаштириш, рақамли ташқи савдо тизимларини ривожлантириш ва логистика харажатларини камайтириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Хулоса

Олиб борилган статистик таҳлил натижалари шуни кўрсатадики, Ўзбекистон Республикаси ташқи савдо айланмаси сўнгги йилларда барқарор ўсиш суръатларини намоён қилмоқда. Мамлакатда амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотлар ташқи иқтисодий муносабатларни ривожлантиришга ижобий таъсир кўрсатмоқда.

Экспорт ҳажмининг ўсиши миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини ошираётган бўлса, импорт таркибида технология ва ускуналарнинг юқори улуши иқтисодиёт модернизация қилинаётганини кўрсатади.

Келгусида ташқи савдо соҳасида барқарор ўсишни таъминлаш учун экспорт географиясини кенгайтириш, инновацион ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва ташқи иқтисодий рискларни камайтириш муҳим аҳамиятга эга.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Statistics Agency under the President of the Republic of Uzbekistan материаллари.
2. Central Bank of Uzbekistan иқтисодий ҳисоботлари.
3. World Bank иқтисодий таҳлил материаллари.
4. Иқтисодий статистика бўйича илмий адабиётлар.

IQTISODIY STATISTIKA KAFEDRASI — Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti